

ADİYAMAN ŞEHRİNİN YERLEŞİMİ, NÜFUSU VE EKONOMİK YAPISI

Settlement Evolution, Population and Economic Structure of Adıyaman City

Yard. Doç. Dr. Ekrem DEMİR*

ÖZET

Adıyaman, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan ve coğrafi konumları itibarıyla önem arz eden önemli yerleşim alanıdır. Şehrin komşu illere olan ulaşımında feribot ve karayolunun kullanılması, ulaşımın çok yönlü sağlandığını gösterir.

Kuruluş tarihi tam olarak bilinmeyen Adıyaman şehri, birçok medeniyete beşiklik etmiş ve o medeniyetlerden günümüze yüzlerce tarihi eser kalmıştır. Bugün Adıyaman; Samsat, Kemşah Tepesi, Kung Kıracı Tepesi, Ziyaret Tepesi, Hıns-ı Mensur, Kahta, Besni, Gerger, Perre Mağaraları gibi eskiden beri yerleşim alanı olarak kullanılan yerlere sahiptir. Adıyaman, nüfusu yoğun olan ve yıldan yıla nüfus değişkenlik gösteren bir şehirdir. Adıyaman'ın yerleşim merkezlerindeki mimari yapılar, iklim özelliklerinin etkisiyle şekillenmiştir. Ülkemizde çıkarılan ham petrolün %60'ına sahip olması, Adıyaman'ı gerek coğrafi, gerekse ekonomik açılarından önemli kılmaktadır.

Adıyaman şehri, medeniyetlerin doğuş yeri olan Mezopotamya'ya yakınlığı, tarihi ve kültürel kalıntılara sahip olması dolayısıyla, eskiden olduğu gibi bugün de büyük bir öneme sahiptir. Bu özellikler, bugün Adıyaman önemli bir turizm merkezi haline getirmiştir. Tarım, şehir ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Dünyanın 8. harikası olan Nemrut dağı, Adıyaman ili içersinde bulunmaktadır. Şehir nüfusu, iş olanaklarının fazla olduğu yerlerde yoğunluk göstermekle birlikte, yıldan yıla da artmıştır. Sonuç olarak Adıyaman şehri, gerek Türkiye'de, gerekse Dünya'da önemli bir potansiyele sahiptir.

ABSTRACT

Adıyaman, in southern east Anatolia, are two of the important accommodation areas for their geographical locations. Many forms of transportation are used including ferry with some of the neighboring areas.

Adıyaman, of which establishing date is not known exactly, has been center for many civilizations, and hundred of historical pieces, works of those civilizations have survived upto now. Today, Adıyaman has places which have been

* Gaziantep Üniversitesi, Adıyaman Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Anabilim Dalı.

used as accommodation places since very ancient times such as Samsat, Kemşah Hill, Kung Kıracı Hill, Ziyaret Hill, Hisn-ı Mansur, Kahta, Besni, Gerger and Perre Caves. Adıyaman has a dense population and the population variations year by year. Architectural structures in the accommodation centers have been built regarding the climate. %60 percent of the total crude oil of Turkey is produced in Adıyaman and this makes it significant both geographically and economically.

Adıyaman city, because of being near to Mesopotamia—cradle of many civilization and owning many cultural and historical possessions, is as significant as it was in her history. These particularities have made Adıyaman an important touristic center. Agriculture has an important place in the economy of the province. The eighth wonder of the world, Nemrut Mount is within Adıyaman borders. Population of the province has got denser where labor force has been in need which has varied year by year.

As a result, Adıyaman city has an important potential not only for Turkey and but also for World.

Giriş

Adıyaman şehri, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, Orta Fırat Bölümü içerisinde yer alır. Bunlardan Adıyaman'ın güneyinde Malatya, batısında Kahramanmaraş, güneybatısında Gaziantep, güneydoğusunda Şanlıurfa, doğusunda ise Diyarbakır bulunmaktadır. Kuzeyde yüksekliği 2000 m.ye ulaşan Güneydoğu Torosların uzantılarıyla çevrilidir.

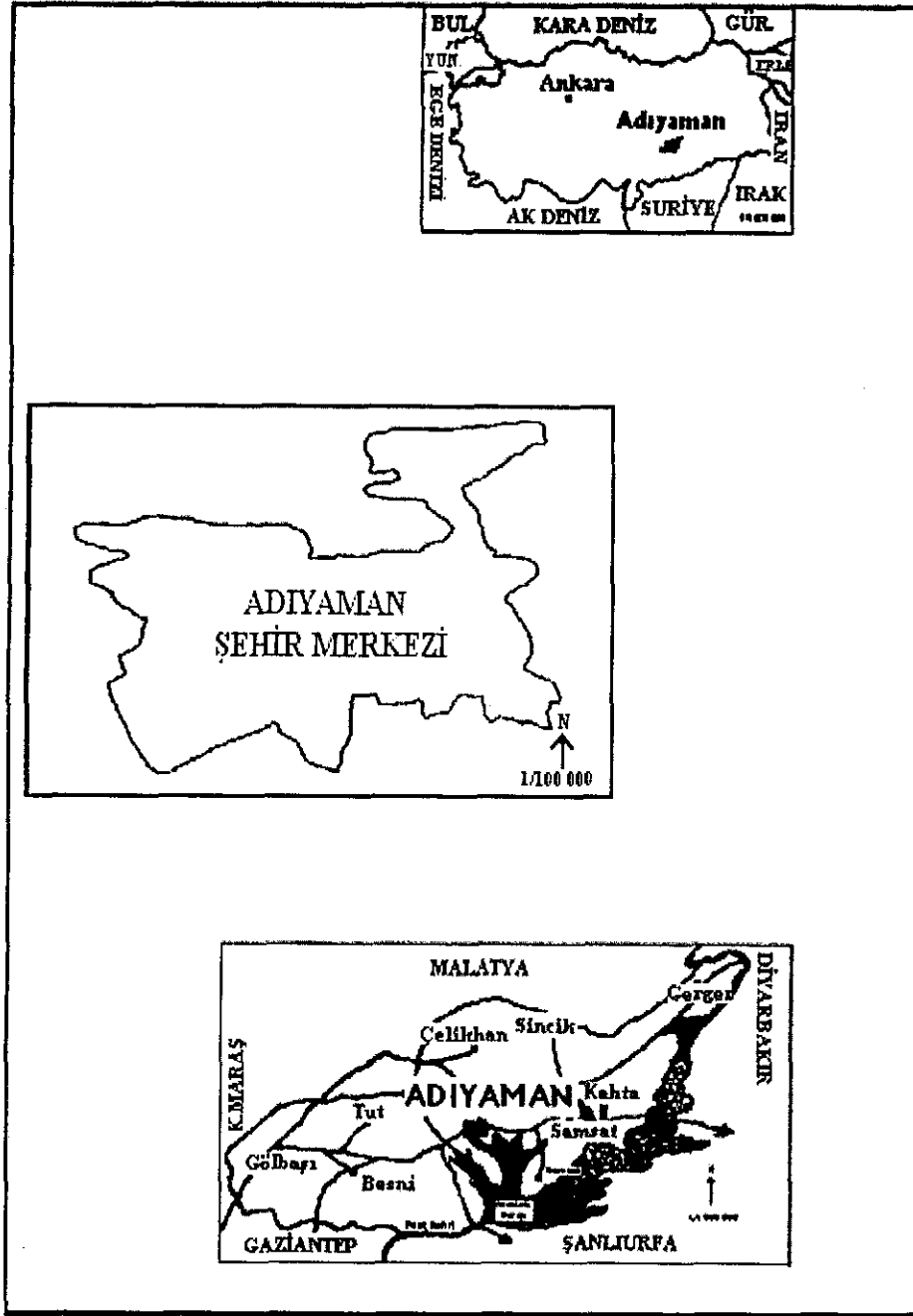
Adıyaman, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan bir ilimizdir. 37° kuzey enlemi ile 37° doğu boylamı üzerinde yer alan Adıyaman'ın yüzölçümü 7.614 km² (Adıyaman şehri 1507 km²)dir. Doğuda Atatürk Baraj Gölü ve Diyarbakır, batıda Kahramanmaraş, güneyde Atatürk Baraj Gölü ve Şanlıurfa, kuzeyde Malatya illeri ile çevrilidir.

Adıyaman ilinin en kalabalık iki yerleşme merkezi olan Adıyaman şehri Malatya'ya 154 km, Şanlıurfa'ya 110 km, Kahramanmaraş'a 167 km, Diyarbakır'a Atatürk Baraj Gölü üzerinden Feribotla 204 km; karayolu ile Bozova üzerinden 250 km ve Gaziantep'e 153 km. dir.

1- Adıyaman Kentinde Yerleşmenin Evrimi

1.1. Kuruluş Yeri Faktörleri

Kuruluş tarihi kesin olarak bilinmeyen , ancak Adıyaman ve çevresinde yapılan arkeolojik kazılar ve yüzey araştırmaları bu şehrin tarihinin paleolitik döneme kadar uzandığını göstermiştir. M.Ö. 1000 yıllarına ait, Hitit hiyeroglif kitabelerinde, henüz metni tam olarak okunamamakla beraber Hititler devrinde mes-

Şekil 1- Araştırma sahasının lokasyon haritası.
 Figure 1- Location map of the study area.

Foto 1- Adiyaman şehriden bir görünüş.

Photo 1- A view from Adiyaman city.

kun yerleşim yerleri olduğu tahmin edilmektedir. Asuri yazıtlarında sık sık adı geçen Kummuğu bölgesinin, sonraları Kommagene adını taşıyan mıntıkanın sınırları tam olarak aydınlığa kavuşturulamamış olmakla beraber Malatya ve Adiyaman bölgelerini de içine aldığı tahmin edilmektedir¹. Kaynaklarda, Malatya , Besni, Kâhta ve Samsat'ın bu dönemlerde yerleşim birimleri olarak bilindiği belirtilmektedir². Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi yaylaları, sözü edilen bölgeler arasında binlerce yıl önce parlayıp sönen eski medeniyetlerin bir kavşak yeri olduğu için insanlık tarihinin en eski çağlardan beri eşi az görülen medeniyetlere sahne olmuştur³. Adiyaman Samsat Şehramuz Tepesi ve çevresi yerleşmelerinde yine paleolitik dönem kalıntıları bulunmaktadır. Başka paleolitik buluntu yerleri tespit edilmiştir. Bunlar Kung Kıracı Tepesi, Ziyaret Tepesi (Mahmut Ensari) ve Kemşak Tepesi'dir. Buraların buluntu yerlerinin dere yataklarına egemen olan tepeler şeklinde olduğu gözlenmiştir⁴. Hıns-ı Mansur kalesi, Adiyaman şehrinin ilk kuruluş yeridir. Adiyaman kalesi, bilindiği gibi , Abbasi Halifesi Ebu Cafer Mansur ya da onunla bu yörede çarpışarak 758 yılında öldürülen Mansur bin Cavena bin Haris-el Amiri tarafından yaptırılmıştır⁵. Böylece şehir

1- Sucu, Mustafa, Adiyaman İli ve İlçeleri, Gaziantep 1993, s. 17.

2- Taşdemir, Mehmet, Adiyaman (Behisni, Hısn-ı Mansur, Gerger, Kahta) Sosyal ve İktisadi Tarihi s. 1.

3- Eren, Alif, Doğu Anadolu ve Urartular, Eastern Anatolia and Urartians - Ankara 1984, s. 7.

4- Yalçınkaya, Işın, Samsat Şehramuz Tepesi ve Çevresi Paleolitik Çağ Yüzey Araştırmaları 1982, 1. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara 1984, s. 13)

5- Alpaydın, İhsan Köksal, Adiyaman Şehir Coğrafyası, İzmir-1997, s. 50.

ismini de buradan alarak Hins-ı Mansur adı ile anılmaya başlar. O zaman şehir kalenin çevresinde kurularak, her geçen gün genişleyerek bugünkü yerleşimine gelmiştir.

1.2. Yerleşmenin Tarihsel Gelişimi

Tarih boyunca Adıyaman yöresinde egemenlik kuran devletleri özet olarak sıralayalım.

- Hititler, Hurriler, Mitanniler (M.Ö.1650-M.Ö.1000)
- Kumuh Krallığı (M.Ö.1000-M.Ö.708)
- Asur Krallığı (M.Ö.708-M.Ö.605)
- Saka-İskit Türk İmparatorluğu (M.Ö.7.Yüzyıl)
- Babililer (Kaldeliler), Medler, Persler (M.Ö.605-M.Ö.333)
- Makedonyalılar ve Helenistik Dönem (M.Ö.333-M.Ö.69)
- Kommegene Krallığı (M.Ö.69-M.S.72)
- Roma İmparatorluğu (72-395)
- Bizans İmparatorluğu (395-638)
- Müslüman Araplar (Hz.Ömer, Emeviler, Abbasiler ve Hamdaniler) (638-1085)

Foto 2- Atatürk ve Gölbaşı Caddesinin birleştiği alandan bir görünüş.
Photo 2- A view form the junction of Atatürk and Gölbaşı Street.

VIII. asırda Bizans-İslâm devletlerinin sınır bölgesini teşkil etmiştir. Bu nedenle de çatışma alanı olan bölgedeki yerleşim birimleri tahrip olmuştur⁶.

1071 Malazgirt zaferinden sonra Anadolu kapılarının Türklere açılmasıyla birlikte bölgeye gelen Türkmen kitleleri Anadolu'nun, bilhassa Doğu ve Güneydoğu yörelerine yerleşmişlerdir. Bu nedenle Ermenilerin Bizans'la bağlantısı büyük ölçüde kesilmiştir. 1084 yılında Ermeni Prensiği'nin kontrol altına alınmasından sonra bölge, Türkiye Selçuklu Devleti'nin sınırları içine girdi⁷. 1085 yılında Emir Buldacı tarafından Maraş, Behisni ve yöresi tamamıyla Selçukluların kontrolü altına alınmıştır. Ancak 1098 yılında tekrar Ermenilerin eline geçerek 1144 yılına kadar onların kontrolünde kalmıştır. 1144'te Kontluğun dağılmasıyla, bölgenin bir bölümü Artuklu Kara Arslan Ali Bey'in eline geçti. Adıyaman ve Samsat yöresinin bir kısmı ise Eyyubi hükümdarlarından Melik Efdal'in hakimiyetine girdi. Kâhta yöresine de Selçuklular egemen oldular. 1144-1230 yılları arasında Selçuklu-Artuklu-Eyyubi çatışmalarına sahne olan bölge, 1230 yılında Selçukluların hakimiyetine girdi⁸.

Türk tarihinde derin izler bırakan, daha sonraki Anadolu ayaklanmalarını etkileyen Babai ayaklanması, 1239 yılında Baba İshak'ın önderliğinde Hısn-ı Mansur, Kâhta ve Samsat'ta başlamış ve buradan Anadolu'nun diğer bölgelerine yayılmıştır⁹.

1243'te Selçuklu Sultanı Keyhüsrev'in Sivas yöresinde Moğollara yenilmesiyle 1250 yılına doğru Adıyaman ve yöresi, Moğol egemenliğine girdi. Bölgeyi tahrip eden Moğolların zulmünden kaçan ahali Memlûklara sığındı. Memlûk Sultanı Baybars, kendisine sığınan yöre halkıyla beraber Moğolların üzerine yürüyerek 1277'de Moğol ordusunu mağlup etti ve böylece bölge Memlûkların hakimiyeti altına girmiş oldu¹⁰.

Adıyaman, Behisni, Kâhta ve Gerger şehirleri 1399'da Yıldırım Bayezid tarafından Osmanlı ülkesine katılmış ise de, Timur'un Anadolu'ya saldırmasından sonra tekrar Memlûklere geçmiştir¹¹. Yöre. XV. asrın ikinci yarısına kadar Dulkadirîler'in idaresinde olmakla birlikte, Memlûk nüfuzu altında idi. Nitekim kaynaklarda bu bölgeden bahsedilirken sık sık Kansu Gavri ve Sultan Kayıtbay'ın isimleri de zikredilmektedir¹².

1515 yılında Osmanlı İmparatorluğunun hükümdarı Yavuz Sultan Selim, İran seferi dönüşünde Dulkadiroğulları Beyliği'nin egemenliğine son vererek, Adıya-

6- Sevim, Ali, Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi (Başlangıçtan 1086'ya Kadar), Ankara 1989, s. 15; H. Dursun Yıldız, İslamiyet ve Türkler, İstanbul 1980, s. 139.

7- Merçil, Erdoğan, Müslüman-Türk Devletleri Tarihi, Ankara 1991, s. 108.

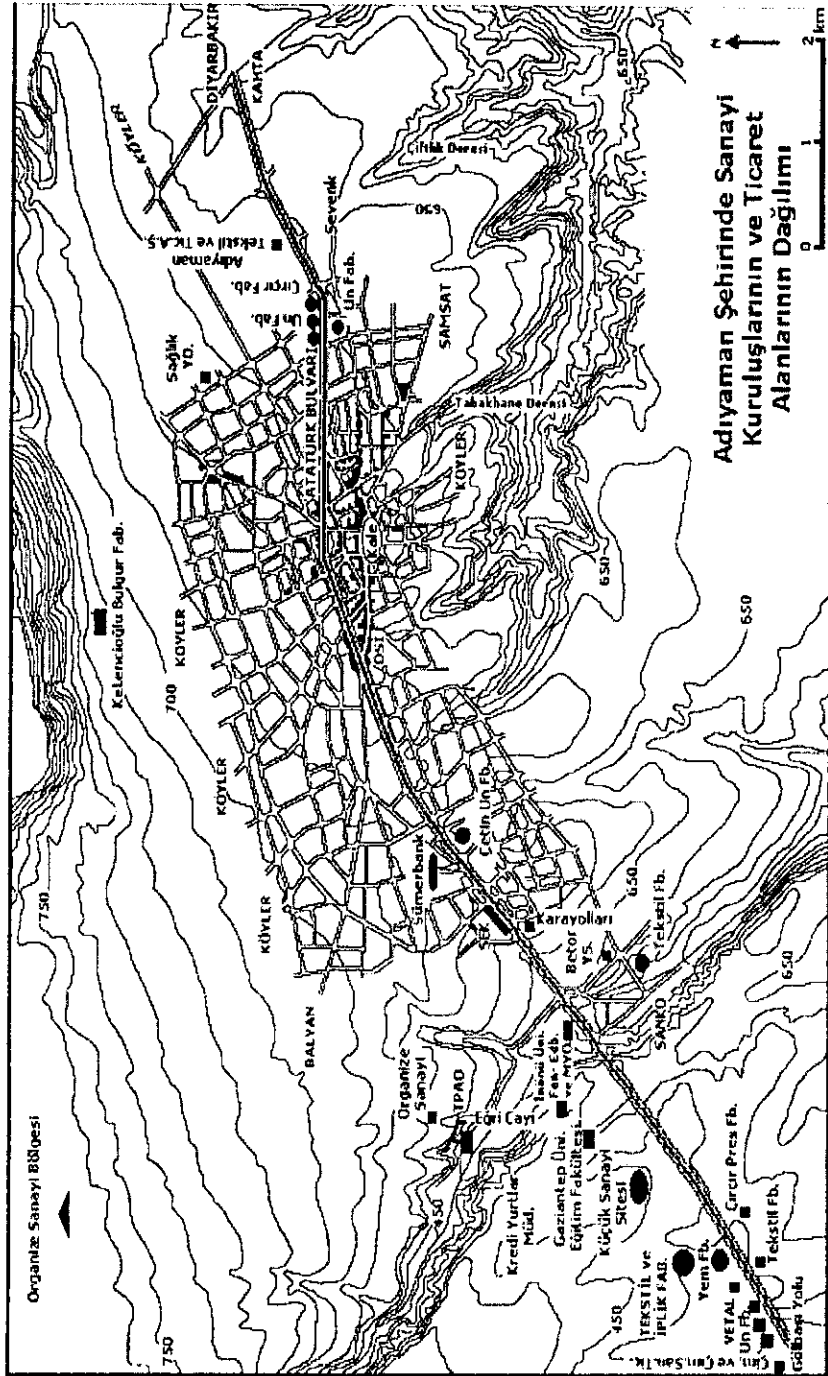
8- Merçil, Erdoğan, aynı eser, Ankara 1991, s. 143.

9- Merçil, Erdoğan, aynı eser, s. 152-153.

10- Uzunçarşılı, İ. Hakki, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Ankara 1984, s. 1, 210, 214.

11- Neşri, Mehmet, Kitab-ı Cihan-nüma I (Yayıncı: F. Reşit Ünat, M. Atalay Köymen), Ankara 1987, s. 355.

12- BA, TD, nr. 156, muhtelif sahifeler.

Şekil 2- Adiyaman'da bulunan fonksiyonel alanlar.
Figure 2- Distribution of functional areas in Adiyaman.

Foto 3- Bankaların yoğun bulunduğu Atatürk Caddesinden bir görünüş.
Photo 3- A view from Atatürk Street where the Banks are frequented.

man ve çevresini topraklarına katmıştır¹³. Böylece Adıyaman'da Osmanlı İmparatorluğu dönemi başlamış olur. Adıyaman, önce Kahramanmaraş eyaleti sınırları içinde yer alır. İlk yıllarda (1519-1530) Samsat sancağına bağlanan Adıyaman, 1841 yılında ilçe merkezi olur. 1849 yılında Sancak haline getirilerek Diyarbakır'a bağlanır ve bu tarihten itibaren Besni, Kahta ve Siverek ilçeleri de Adıyaman'a bağlanır. 1859 yılında Malatya sancak olunca, Adıyaman tekrar ilçe haline dönüştürülür.

Milli mücadele döneminde Adıyaman düşman işgaline uğramayan yöreler arasında yer alır. Kahramanmaraş, Gaziantep ve Şanlıurfa illeri Fransızlar tarafından işgal edildiği halde, Adıyaman şehri bu tehlikeyi ucuz atlattır. Ancak Kurtuluş Savaşında Anadolu'nun düşman işgalinden kurtulması için Adıyaman ve çevresindeki erkekler bizzat savaşa katılmak suretiyle şehit olmuşlardır. Bu yüzden çok sayıda dul eşleri ile yetim çocukları arkalarından bırakmışlardır.

1.3. Yerleşmenin Mekansal Gelişimi

Adıyaman şehrinin ilk yeri kuzey doğusunda bulunan Malatya yolu üzerinde

13- Barkan, Ö. Lütfi, "H.933-934 (1527-1528) Mali Yılına Ait Bir Bütçe Örneği", İFM, XV/1-4, (İstanbul 1954), 306; Ahmet Akgündüz, Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahiilleri, İstanbul 1991, III/359.

ve şehre 5 km uzaklıktaki Pirin mağaralarıdır. Şehir daha sonra Adıyaman Kalenin bulunduğu yerde kurulmuştur.

Adıyaman halkı, kalelerin çevresinden ayrılmadan yaşayan halk ancak tarım ve hayvancılık yaparak geçimini sağlayan ve küçük çapta ticaretle uğraşan bir topluluk olarak görmekteyiz.

14. yüz yıldan sonra bugünkü Atatürk caddesinin çevresinde yerleşim alanı yoğunlaşmıştır (Foto 5).

Adıyaman şehrinin kırsal çevre ile yakın ilişkisi vardır; ancak komşu il ve ilçelerle ulaşım zorluğundan sıkı ilişki kuramamıştır. Diyarbakır ile ulaşım eskiden Kahta üzerinde ulaşım sağlanırken Atatürk Baraj Gölü nedeniyle ulaşım şu anda Şanlıurfa üzerinde yapılmakta olup, yol güzergahı çok uzamıştır. Adıyaman şehir içersinden herhangi bir şehre bağlantı söz konusu değildir; ancak Feribotla ulaşım sağlanmaktadır. Bu nedenle ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan istenen gelişmeyi bir türlü gösterememiştir.

Ticaretin yapıldığı çarşıda küçük çaplı daire içinde yer alan düzlükte yerleşme alanı geliştiği; dar ve uzun cadde ve sokakların, dairenin merkezinde kesildiği görülmektedir (Foto 2,3,5).

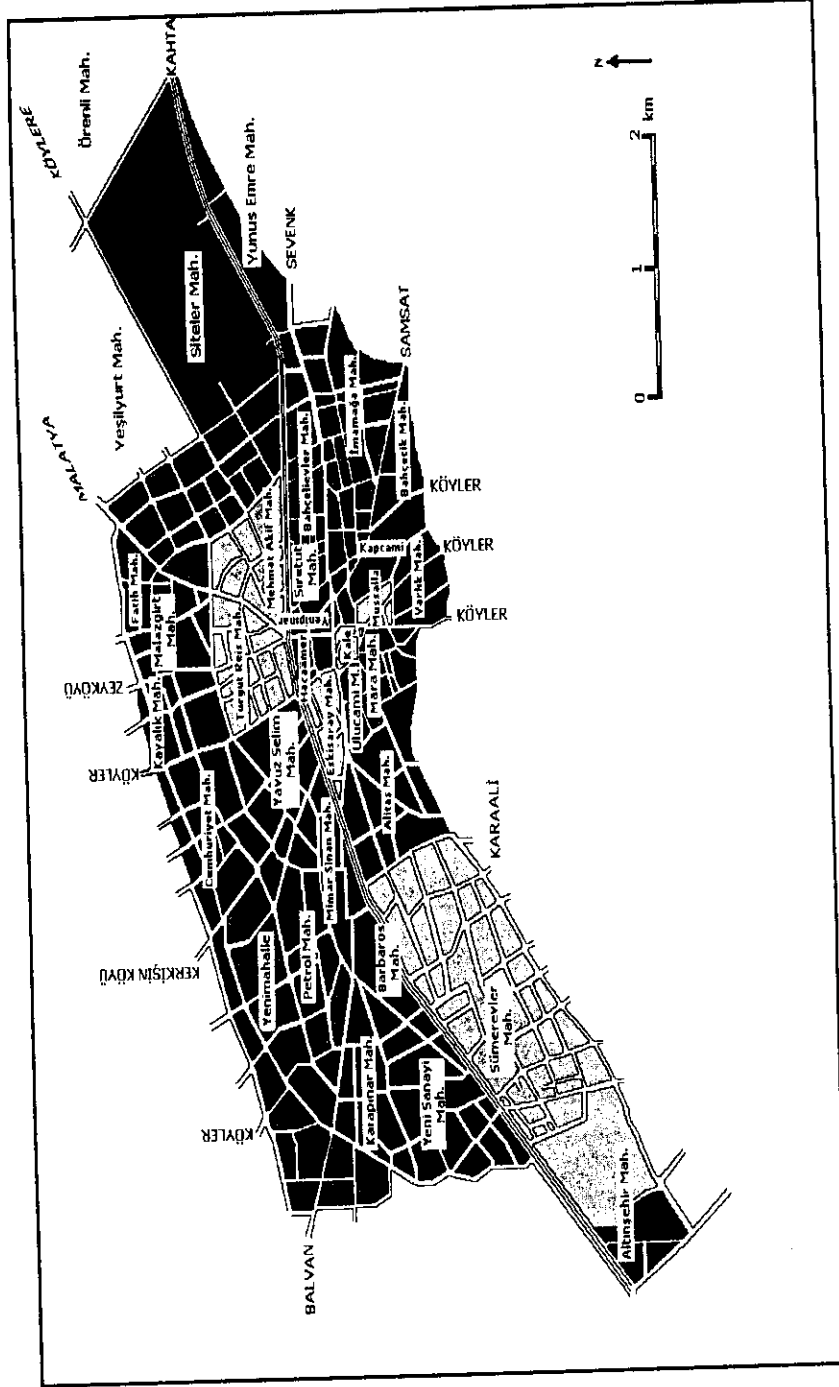
1927 yılında Adıyaman'ın kırsal kesime göre daha büyük bir toplu yerleşme gösterdiği, ancak burada yaşayan insanların türlü ihtiyaçlarına cevap vermekten uzak, küçük bir şehir özelliği taşıdığı, İçişleri Bakanlığı'nın Adıyaman şehri hakkında verdiği genel bilgiyle ortaya çıkmaktadır. Şehir 1927 yılından sonra kalenin etrafında doğu-batı, kuzey ve güneye doğru gelişmiş, Eskisaray, Hocaömer, Kabcamii, Musalla, Sıratut, Ulucami ve Yenipınar Mahallelerinden oluşan bir yerleşmeyi gerçekleştirmiştir.

Adıyaman 01.12.1954 tarihinde resmen il merkezi olmuştur. 22.06.1954 tarih ve 6414 sayılı yasa ile Kahta, Besni, Gerger ve Çelikhan ilçeleri ile birlikte 16 bucak da Adıyaman'a bağlanmıştır. Daha sonra 7035 sayılı kanunla 01.04.1958 tarihinde Gölbaşı., 01.04.1960 tarihinde Samsat, 09.05.1990 tarihinde 1664 sayılı yasayla Tut ve 1991 yılında ise Sincik ilçe merkezi haline dönüştürülmüştür. Bugün Adıyaman'a bağlı 8 ilçe merkezi bulunmaktadır.

Tarım toplumlarında köy yerleşmesine paralel olarak ziraat hayat tarzı hakimdir. Sanayileşme ile birlikte şehirleşme hızlı bir şekilde gelişme göstermiştir.

Adıyaman şehri, Atatürk Barajı, petrol ve eskiden tütün, bugün için ise buğday tarımı mekansal gelişiminde rol oynamaktadır. Adıyaman'da alım gücü artıkça şehir merkezi gittikçe büyüme göstermektedir. Tütün ekimine kota sisteminin getirilmesi Adıyaman halkını çok zor durumda bırakmıştır.

Atatürk Barajının yapımıyla birlikte şehir büyük gelişme göstermiştir. Adıyaman'da petrolün çıkarılması kent özelliğinden şehir özelliğine geçmesini sağlamıştır. Çünkü çok sayıda insanların petrol şirketlerinde çalışmaktadır. Ayrıca

Şekil 3: Adıyaman merkezinde bulunan mahalleler.
 Figure 3: Quarters of Adıyaman city center.

Nemrut'tun burada yer alması Adıyaman şehrini turizm açısından ön plana çıkarmaktadır.

2- Adıyaman'ın Nüfus Özellikleri

2.1. Nüfus Gelişimi

Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1517-1520 yılında yapılan genel nüfus sayımına göre Adıyaman'da 79 erkek, 1540 nüfus sayımında ise 173 bekar erkek nüfus yaşadığından söz edilmekte, kadın nüfusun sayıma dahil edilmediği anlaşılmaktadır. 1940-1945 yıllarında nüfusta zaman zaman azalma görülmüştür. Şehrin 1955 yılında 13.966 olan nüfusunun 1955'i izleyen nüfus sayımı dönemlerinde artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Ancak 1970 yılında % 68.4 olan nüfus artış hızı ile en yüksek değerine yükselmiştir. 1980 yılında ise % 39.8 değerle artış hızında olup, eskiye göre gerileme gözlenmiştir. 1985, 1990 ve 1997 nüfus sayımı sonuçlarına göre, nüfus artış hızının arttığı görülmüş olup, 2000 yılında resmi olmayan nüfus sayımında 282.510 çıkarken, daha sonra bu nüfusun çok abartılı olduğundan dolayı yeniden yapılan nüfus sayımında resmi olarak 178.538 dir. 1985'te % 59.54'e (71.644), 1990'da %66.78'e (100.045) ve 2000'de % 57.9 (178.538) gibi yüksek bir değere ulaşmıştır.

1955-2000 yılları arasındaki Adıyaman şehir nüfusu ile toplam ilçe nüfus değerlerini incelediğimizde, Adıyaman merkez ilçeye bağlı 8 ilçe merkez nüfusun toplamı 2000 yılına göre (merkez ilçe 282.510) ilçeleri ise (218.764) 64.000 daha fazla olduğu görülür. Kırsal kesimin nüfusu göz önünde tutulduğunda merkez ilçe 358.277 iken ilçelerin nüfusu 451.983 olup, Adıyaman şehrinin toplam nüfusu 810.260 tır.

1955 yılında Adıyaman ilinin toplam nüfusu 208 755 olarak tespit edilmiş ve Adıyaman ili nüfus büyüklüğü açısından 66 il arasında 54. sırada yer almıştır. km2 yaklaşık olarak 28 kişi iken, 2000 yılında 89 kişiye yükselmiştir. Şehir nüfusu artış hızı %0 57.9'dur. Adıyaman iline bağlı ilçelerin merkez nüfusları incelendiğinde, en fazla nüfusa sahip olan ilçe Kahta'dır. Kahta'da km2 ye 98 kişi düşmektedir.

1955 yılında bu ilin ortalama hane halkı büyüklüğü yaklaşık 6 kişi iken, 2000 yılında 6.3 kişiye yükselmiştir. Son 45 yılda Türkiye'nin nüfusu yaklaşık üç kat artış göstermiştir. Aynı dönemde, Adıyaman ilinin nüfusu da aynı oranda artış göstermiş ve 2000 yılında 623 811 (merkez ise 178 538)'e yükselmiştir.

1955-2000 döneminde Adıyaman ilinin nüfusu sürekli artış göstermiştir. İlde en düşük yıllık nüfus artış hızı %011.6 ile 1975-1980 döneminde, en yüksek yıllık nüfus artış hızı ise %0 35 ile 1985-1990 döneminde gerçekleşmiştir. Yıllık nüfus artış hızı 1990-2000 döneminde %019.5'tir.

1955 yılında Adıyaman ili ülke nüfusu içinde payı %00.9'luk bir paya sahip olup, 2000 yılında bu oran değişmemiştir. Bu da, Adıyaman ilinin nüfus artış hızının ülke ortalaması ile aynı düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tablo 1: Adıyaman Şehrinde Nüfusun Sayım Yıllarına Göre Nüfusun Ortalama Artış/Eksiliş Oranları.**Table 1:** Average increase/decrease in population according to census years in Adıyaman.

Sayım Yılları	Şehir Merkezi	İlçeler Toplamı	Nüfus Artış Hızı	Köyler Toplamı	Nüfus Artış Hızı	İl Toplamı	Nüfus Artış Hızı
1955	13 966	18 384	-	176 405	-	208 755	-
1960	16 487	23 314	23.03	193 916	9.92	233 717	22.59
1965	22 153	29 310	29.30	215 825	11.29	267 288	26.84
1970	31 263	39 135	36.80	233 113	08.01	303 511	25.42
1975	43 782	56 940	43.08	246 170	05.60	346 892	26.72
1980	53 219	63 767	16.13	250 609	01.80	367 595	11.59
1985	71 644	79 347	29.09	279 737	11.62	430 728	31.70
1990	100 045	119 259	45.24	293 827	05.03	513 131	35.01
1997	212 475	181 793	79.78	284 731	-03.09	678 999	32.32
2000	178 538	160 401	-14.03	284 872	00.04	623 811	-19.98

Sayım Yılları	Şehir Merkezi	Nüfus Artış Hızı	Şehir Merkezine Ait Köy Nüfusu	Nüfus Artış Hızı	Toplam	Şehir Oranı	Köy Oranı
1955	13 966		46 995		60 961	22.90	77.10
1960	16 487	18.05	45 462	-03.26	61 949	26.61	73.39
1965	22 153	34.36	51 526	13.33	73 679	30.06	69.94
1970	31 263	41.12	55 216	07.16	86 479	36.15	63.85
1975	43 782	40.04	56 788	02.84	100 570	43.53	56.47
1980	53 219	21.55	62 043	09.26	115 262	46.17	53.83
1985	71 644	34.62	67 373	08.59	139 017	51.54	48.43
1990	100 045	39.64	75 629	12.25	175 674	54.95	43.05
1997	212 475	112.37	72 929	-03.57	285 403	74.44	25.56
2000	178 538	-16.44	70 990	-02.65	249 530	71.55	28.45

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı.

1955 yılında Adıyaman şehrinde %15.5 olan yaşayan nüfusun payı sürekli bir artış göstererek, 2000 yılında %54.3'e ulaşmıştır. Şehirde yaşayan nüfusun oranı, ülke ortalamasına göre daha yavaş artmıştır. Adıyaman ilinde 1955 yılından itibaren bütün sayım yıllarında, köylerde yaşayan nüfus oranı şehirde yaşayan nüfus oranı şehirde yaşayan nüfus oranından fazla iken, ilk kez 2000 yılında şehir nüfusu, köy nüfusunu aşmıştır.

2.2. Nüfus Dağılımı

1955 yılında Adıyaman ilindeki nüfusun %99'u bu ilde doğmuştur. 1960-1975 yılları arasında genel olarak 597 olan Adıyaman ilinde doğanların oranı 1975 yılından sonra sürekli ve yavaş bir azalma göstermiştir. 2000 yılında Adıyaman nüfusunun %94.4'ü bu ilde doğan kişilerden oluşmaktadır.

Adıyaman ili dışındaki illerde doğanlar içinde en yüksek paya Malatya ili doğumlular sahiptir. 2000 yılında Adıyaman ilindeki nüfusun %0.7'si Malatya ilinde doğmuş kişilerden oluşmaktadır. Bunun yanında, Şanlıurfa ve Gaziantep do-

ğumlu olanlar da önemli bir paya sahiptir.

Adıyaman ilinde 1955-2000 döneminde erkek nüfusun büyüklüğü kadın nüfustan daha fazla olmuştur. İlde 1955 yılında her 100 kadın için 106 erkek bulunmakta iken, kadın nüfusun erkek nüfustan daha hızlı artması nedeniyle 1990 yılında kadın ve erkek nüfus aynı büyüklüğe ulaşmıştır. Cinsiyet oranı 2000 yılında artış göstererek 101 değerini almıştır.

Adıyaman ilinde 1955 yılında erkek nüfusun yarısı 16.5; kadın nüfusun yarısı ise 20.4 yaşından daha küçüktür.

Adıyaman ilinde 1970-1985 yılları arasında ortalama 15 olan nüfusun medyan yaşı, 1980 yılından sonra sürekli artmıştır. 2000 yılında Adıyaman ilindeki kadınların yarısı 20 yaşından, erkeklerin yarısı ise 19 yaşından daha küçüktür.

Adıyaman ilinin 1955 yılına göre (0-9 yaş) nüfusun fazla olmasıdır. Bu durum doğurganlık düzeyini yüksek olduğunu göstermektedir. Yaşlı kuşaklardaki nüfus, her iki cinsiyet için de ölüm hızının bu yaşlarda yüksek olması nedeniyle hızla azalmaktadır.

Cumhuriyet öncesi savaş döneminde doğan ve 1955 yılında "35-39" yaş grubunu oluşturan kuşağın, kendisinden daha genç ve yaşlı kuşaklardan daha az nüfusa sahip olmasıdır. Bu durum, savaş döneminde doğurganlık düzeyinin düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

Adıyaman ilinde doğurgan çağdaki kadın başına düşen ortalama çocuk sayısı 1970 yılına kadar yükselirken, bu yıldan sonra azalma göstermektedir. 1970 yılında doğurgan çağdaki her 1000 kadına 1031 çocuk düşerken, 2000 yılında her 1000 kadına 492 çocuk düşmektedir. Kadın başına düşen çocuk sayısı son 30 yıl içinde yaklaşık %52 oranında azalma göstermiştir.

Adıyaman ilinin 1967 yılından günümüze kadar olan dönemde bebek ölüm hızı ülke genelindeki yapıya benzer şekilde azalmaktadır. 1967 yılında 1000 canlı doğumdan yaklaşık 139'u bir yaşını doldurmadan ölümlenirken, 1997 yılında 1000 canlı doğumdan 67'si bir yaşını doldurmadan ölmüştür.

Nüfusun yaş gruplarına göre dağılımını incelediğimizde Adıyaman ilinde 0-14 yaş arası %46.7, 15-64 yaş grubu %50.2 ve 65+ yaş grubu %2.97'yi teşkil etmektedir. Bu oranlar GAP Bölgesinde sırasıyla 1990 yılı verilerine göre, %47.1, %50.1 ve %2.62'dir. Başka bir deyişle, bölge ve Adıyaman ilinde genç nüfus yüksek bir orana sahiptir. İl bazında toplam nüfus artış hızlarını ele aldığımızda, şehrin nüfus artış hızının, kırsal alanın nüfus artış hızından yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Adıyaman'da 1960 yılından sonra başlayan iç göçün sebebi, şehirde daha rahat yaşama imkanına ulaşmak ve iş bulmak amacıyla kırsal kesimden şehir merkezine göçün 1960 yıllarında başladığı görülür. 1960'da şehrin nüfus artış hızı %33.2 iken 1965'te %59, 1970'te %68.4, 1975'te %67.35'e yükselmiştir.

Tablo 2- İlçelere göre şehir ve köy nüfusunun yıllık nüfus artış hızı.**Table 2-** City and village population, annual growth rate of population by districts.

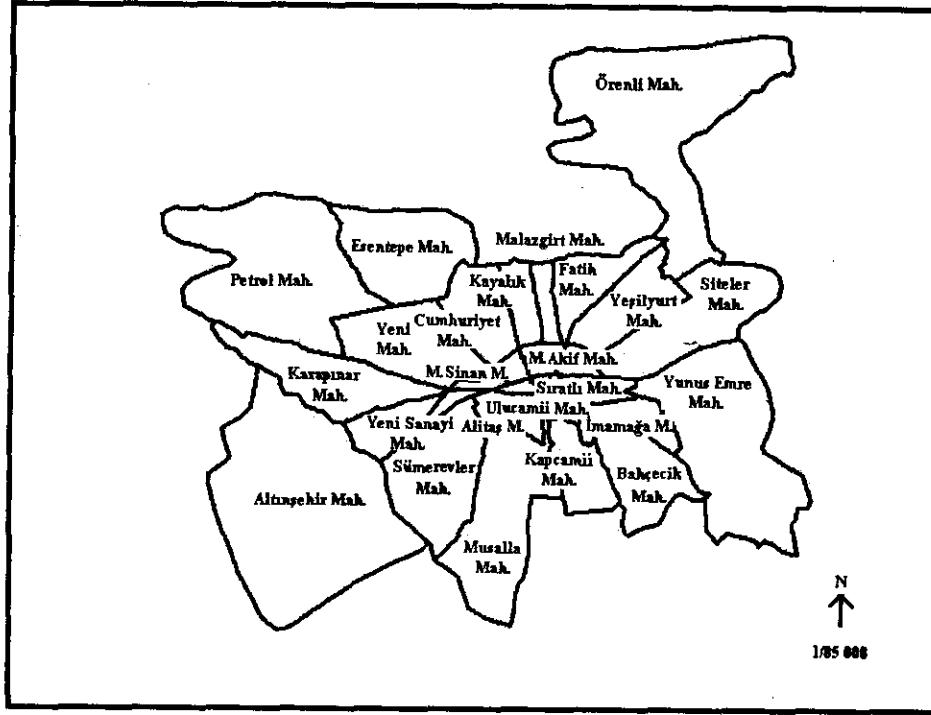
İlçe	1990			2000			Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)		
	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy
Merkez	175 647	100 045	75 602	249 530	178 538	70 992	35.10	57.90	-6.29
Besni	88 531	26 076	62 455	108 667	36 123	72 544	20.49	32.58	14.97
Çelikhan	19 087	8 033	11 054	20 271	11 306	8 965	6.02	34.17	-20.94
Gerger	32 587	3 854	28 733	27 208	4 223	22 985	-18.04	9.14	-22.31
Gölbashi	55 358	29 588	25 770	52 988	28 656	24 332	-4.37	-3.20	-5.74
Kahta	94 928	42 183	52 745	114 994	60 689	54 305	19.17	36.36	2.91
Samsat	11 451	3 354	8 097	12 541	6 917	5 624	9.09	72.36	-36.44
Sincik	19 524	2 503	17 021	21 828	5 274	16 554	11.15	74.51	-2.78
Tut	13 714	6 466	7 248	15 784	7 213	8 571	14.05	10.93	16.76
Gen.Top.	510 827	222 102	288 725	623 811	338 939	284 872	19.98	42.26	-1.34

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı.

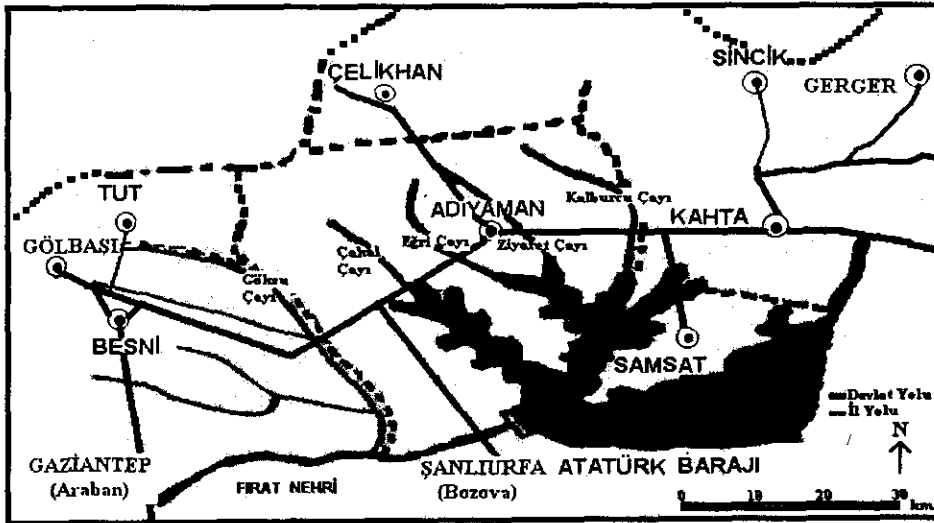
Tablo 3- Cinsiyete göre ilçelerin nüfusu.**Table 3-** District population by sex.

İlçe	Şehir Nüfusu			Yüzölçümü Km ²	Nüfus Yoğunluğu
	Toplam	Erkek	Kadın		
Merkez	178 538	90 538	88 000	1 507	166
Besni	36 123	18 450	17 673	1 151	94
Çelikhan	11 306	6 338	4 968	651	31
Gerger	4 223	2 250	1 973	628	43
Gölbashi	28 656	14 757	13 899	816	65
Kahta	60 689	31 384	29 305	1 179	98
Samsat	6 917	3 534	3 383	153	82
Sincik	5274	2 730	2 544	461	47
Tut	7 213	3 791	3 422	487	32
Genel Toplam	338 939	173 772	165 167	7 033	89

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı.

Şekil 4- Adiyaman şehrinin mahallelerinin sınırlarını gösteren harita.
Figure 4- The map showing the quarters of Adiyaman city.

Şekil 5- Adiyaman yol haritası.
Figure 5- Motorway map of Adiyaman.

Aynı dönemlerde kırsal kesimde nüfus artış hızı 1965'te %25.04 olmasına rağmen 1970'te %5.61'e düşmüştür. Bu sonuca göre Adıyaman'da 1960-1975 yılları arasında kırsal kesimden şehre iç göçün olduğu anlaşılır.

3- Ekonomik Faaliyetler

Emeviler döneminde bugünkü şehrin orta yerinde yığma bir höyük (kale) çevresinde bugünkü şehrin çekirdeği belirlenmiştir.

1954 yılından itibaren Adıyaman şehrinde il merkezi olma bakımından sosyo-ekonomik ve kültürel bir canlanma olmuştur. Şehrin çevresini kaplayan tarım alanlarının giderek yerleşime açılarak azalmasının yanında imalat, küçük sanayi, sektör ve ticarete bir canlanma görülmüştür.

1970-1995 yılları arasında 33 adet çeşitli büyük ve orta dereceli fabrikaların hizmete girmesiyle Adıyaman şehir özelliğinden uzaklaşarak, yerini yarı endüstriyel bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Uzun yıllar ulaşım açısından yoksun olan Adıyaman şehrinde ticaretin 1970 yılına kadar geliştiği söylenemez. Uzun yıllar tarımsal fonksiyonel özelliğinden kurtulup sanayileşmeye yönelemeyen Adıyaman'da ticaret fonksiyonu geliştirecek çaba gösterilmediği için bölge ürünlerinin toplanıp ülke içinde pazarladığı bir merkez olmanın çok gerisinde kalmıştır. Ancak mevcut tarım ağırlıklı potansiyeli ve son yıllarda sanayisinde gösterdiği per-

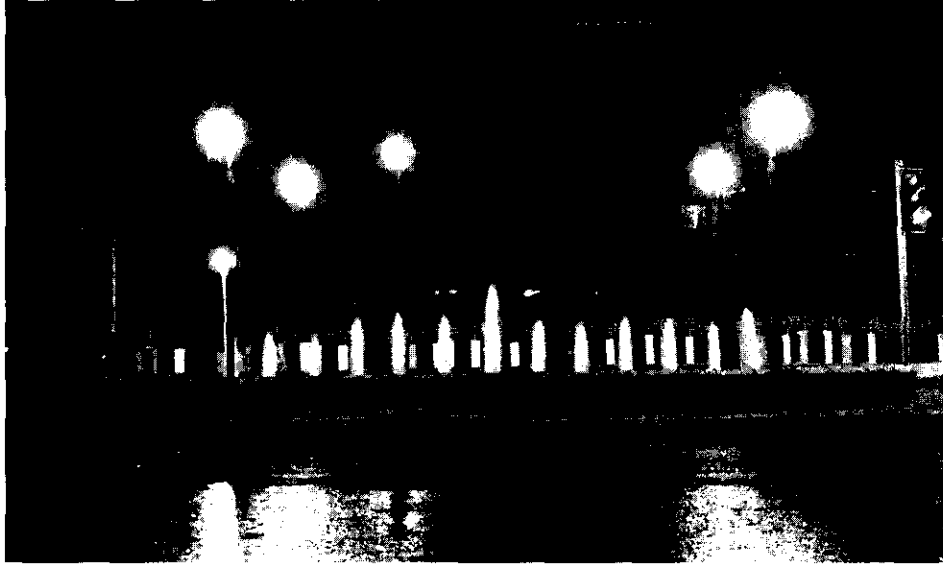

Foto 4- Mimar Sinan Parkından bir görünüş.

Photo 4- A view from Mimar Sinan public garden.

formans ile tarımsal ürün çeşit ve verimliliğinde beklenen artışların gelecekte ticari hayatı olumlu yönde etkileyeceği söylenebilir.

Adıyaman'da sanayi, 1967 yılında faaliyete giren ve devlet kuruluşu olan Sümerbankla başlamıştır (şu anda üretim yapmamaktadır). Daha sonra yine devlet kuruluşu olan Süt ve Çimento fabrikaları (özelleştirildi) ile sanayi gelişme göstermiştir. 1988 yılına kadar sanayileşme konusunda ciddi bir gelişme olmaz. Ancak bu tarihten sonra ülkemiz ekonomisindeki sanayileşme çabaları ve sanayinin teşvik edilmesi sonucu yatırımların hızlandığı gözlenmiştir. Özellikle yöresel ihtiyaçların sonucu olarak tarıma dayalı un ve tekstil fabrikalarının sayısı hızla artış göstermiştir.

Adıyaman'da anonim, limitet, kolektif, komandit şirket türlerinde 794 şirket faaliyet göstermektedir. Şehir genelinde çeşitli alanlarda faaliyet gösteren toplam 145 kooperatif vardır. Özel sektörde çalışan kayıtlı işçi sayısı 2.394, kamu sektöründe çalışan işçi sayısı 4.250, sanayide çalışan işçi sayısı 4.551, tarımda çalışan kayıtlı işçi sayısı 105 dir. Bu işçilerin 1.395'i vasıflı, 1.568'i vasıfsızdır. Kayıtlı çalışan işçilerin il geneli içindeki oranı %1 civarındadır. 2005 yılında SANKO Organize Sanayii Bölgesinde bir fabrika daha faaliyete geçirerek 1000 kadar kişiye istihdam sağlayacaktır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin diğer illeri gibi Adıyaman'da da iç ticaret ağırlıklı olarak tarıma dayanmaktadır. El sanatlarına yönelik kilim, sava ve el dokuma halıları üretilmekte, iç ve dış pazarlarda satılmaktadır. Ticaret sektörü, gerek sanayileşme ve kentleşme olgularıyla iki yönlü, gerekse yarattığı gelir ve istihdam bakımından il ekonomisinin önemli sektörlerinden biri olmaya adaydır. Tarım ürünleri içerisinde buğday, arpa, nohut, mercimek, pamuk, tütün (kota sistemi uygulanmakta), fıstık, üzüm (önceki yıllar gibi değil; çünkü hastalık nedeniyle bağlar kurudu. Şimdi Amerika asma aşılarıyla yeni bağlar yetiştirilmektedir) gibi ürünler komşu illere gönderilmektedir.

Adıyaman'da iş ve ticaret alanı, daha dar bir ifadeyle çarşı, belli başlı caddelere ve bu caddeleri bağlayan sokaklara yayılmıştır. Ayrıca 80 cadde ile 1864 sokakta toplam 11.071 işyeri mevcuttur (Anket: 2003 yılı Adıyaman Belediyesi Kent Bilgi Sistemi). Şehrin iş ve ticaret merkezleri, günümüzde konutlarla karışık bir yapıdadır (Atatürk Bulvarı, Atatürk, Turgut Reis, Malatya, Sakarya ve Cumhuriyet caddeleri). Binaların alt katları işyeri, üst katları konut şeklinde kullanılmaktadır. Atatürk ve Gölbaşı Caddelerinde iş hanı yapımına başlanmış ve buna hız verilmiştir.

Atatürk Bulvarı'nın kuzey aksında yer alan (şehrin batı yönünde görülen) oto tamir atölyeleri ve satış yerleri (2003 yılında şehir içinde hepsi kaldırılmıştır) Küçük Sanayi Sitesinde toplanmış olup, Adıyaman'ın modern ticaret merkezidir.

Ülkemiz genelinde çıkarılan ham petrolün %60'ına yakın kısmı Adıyaman ve Kahta'daki kuyulardan elde edilmektedir. Petrol üretimi sadece TPAO tarafından değil, bölgede faaliyette bulunan özel sektöre ait işletmeler tarafından da

yürütülmektedir. Ayrıca Adıyaman TPAO'da günlük 400 m3 gaz üretilmekte, üretilen gaz Adıyaman istasyonlarında ve bölge tesislerinde kullanılmaktadır. Üretilen ham petrol BOTAŞ kanalı ile TÜPRAŞ'a satılarak değerlendirilmektedir.

Şehir, Gaziantep, Kahramanmaraş, Malatya, Şanlıurfa ve Diyarbakır gibi büyük ve çok çeşitli fonksiyonlara sahip merkezlere yakınlığı nedeniyle etki alanını pek fazla genişletememiştir. Öyle ki, Adıyaman şehrinin kuruluş yeri yol güzergahlarına çok ters düştüğünden dolayı komşu şehirlerine göre gelişimi çok geri kalmıştı: Halbuki Adıyaman şehrinin kuruluş yeri Gölbaşı ilçesinin bulunduğu yer olsaydı. Bugünkü nüfusu komşu şehirlerin çok üstünde olurdu. Atatürk Göl Barajı nedeniyle Diyarbakır yol güzergâhının Şanlıurfa üzerinde geçmesi nedeniyle 1990 Genel Nüfus Sayımında 212.000 üzerinde iken 2000 Genel Nüfus Sayımına göre 178.538'e düşmüştür. Kendi ilçelerinde Kahta başta olmak üzere Sincik, Tut, Samsat ve Gerger ile çok fazla ekonomik ilişkilere sahiptir.

Alt yapısı tamamlanmış olan ve şehrin Ağustos 2002 tarihinde bütün şehir içi yolların asfaltı ve kaldırımları yapılmaya başlamış olup, 2004 yılında bitirilmiştir (Foto 7). Şehrin 5 km. batısında yer alan Adıyaman küçük sanayi sitesi ile şehrin 4 km. kuzeyinde Organize Sanayi Bölgesi'nden toplam olarak bulunan sanayi tesisleri tablo-5'de (1990 yılına göre) gösterilmiştir.

Foto 5- Alış-verişin en yoğun yapıldığı Atatürk Caddesinden bir görünüş.
Photo 5- A view from the Atatürk Street where the shopping is the most alive.

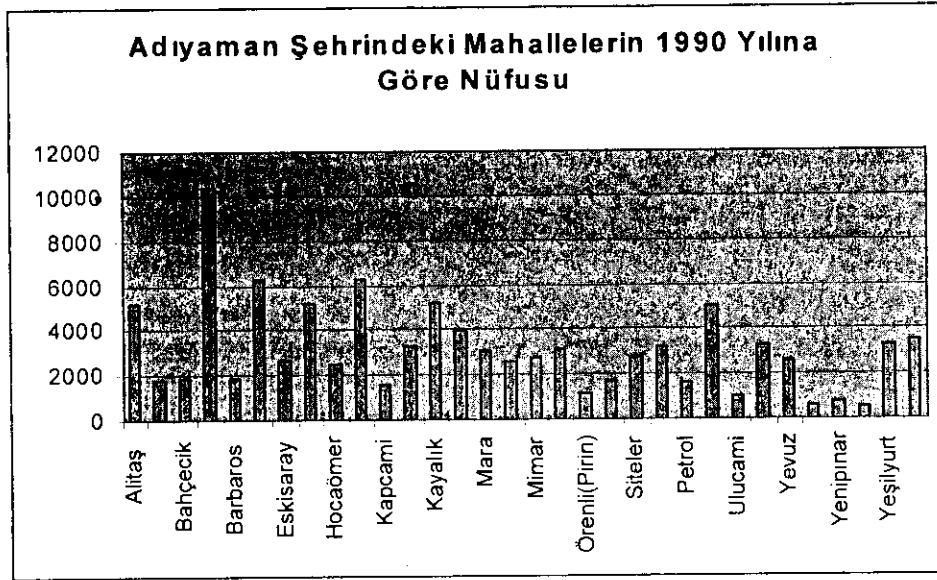
Tablo 4. Adıyaman Mahallelerinin Alanları, Nüfusu Konut ve İşyeri sayıları.**Table 4.** Area, Population, Dwelling and Store numbers of Quarters of Adıyaman city.

S.No	Mahalle Adı	Konut	1990 Nüfus Sayımı	Alan (Ha.)	İşyeri Sayısı
1	Alitaş	443	5181	70.80	255
2	Altınşehir	580	1771	24.00	668
3	Bahçecik	446	1867	33.20	56
4	Bahçelievler	1917	10 406	77.05	1027
5	Barbaros	220	1832	27.20	194
6	Cumhuriyet	1045	6276	78.45	269
7	Eskisaray	483	2612	10.21	421
8	Fatih	982	5169	25.89	367
9	Hocaömer	486	2495	9.24	666
10	İmamağa	1161	6240	38.67	260
11	Kapçami	772	1520	25.07	749
12	Karapınar	522	3274	66.33	239
13	Kayalık	1450	5169	40.89	204
14	Malazgirt	803	3965	24.82	111
15	Mara	564	2981	18.87	76
16	Mehmet Akif	503	2521	39.44	283
17	Mimar Sinan	330	2689	23.28	200
18	Mussalla	661	3085	7.06	609
19	Örenli (Pirin)	165	1123	-	10
20	Sıratut	480	1734	10.69	345
21	Siteler	1138	2685	194.00	361
22	Sümerevler	1523	3176	203.00	411
23	Petrol	135	1618	62.14	61
24	Turgut Reis	908	5060	41.18	928
25	Ulucami	780	1041	8.27	521
26	Varlık	441	3285	18.97	134
27	Yavuz Selim	459	2584	28.41	322
28	Yeni	954	583	11.90	283
29	Yenipınar	471	808	6.04	339
30	Yenisanayii	425	580	76.08	202
31	Yeşilyurt	1109	3220	161.00	400
32	Yunusemre	1120	3495	47.23	122
Toplam		23 476	100 045	1.509.00	11093

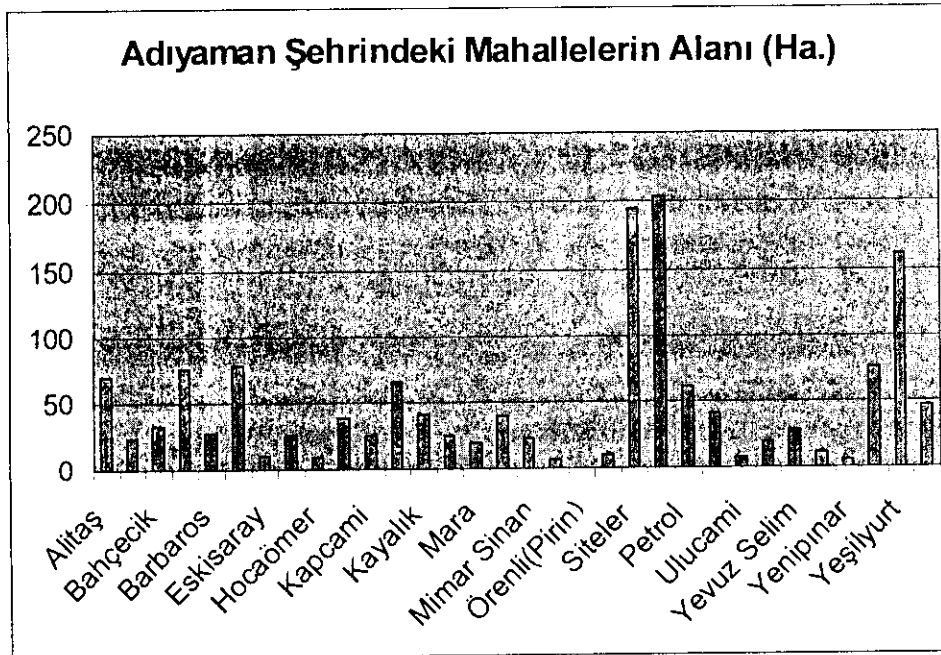
Kaynak: DİE, 1990 Genel Nüfus Sayımı ve İşyeri sayısı, 2003 Adıyaman Belediyesi Kent Bilgi Sistemi Projesi.

Tablo 5. Adıyaman şehrinde bulunan sanayi tesisleri.**Table 5.** Industrial Installation in Adıyaman

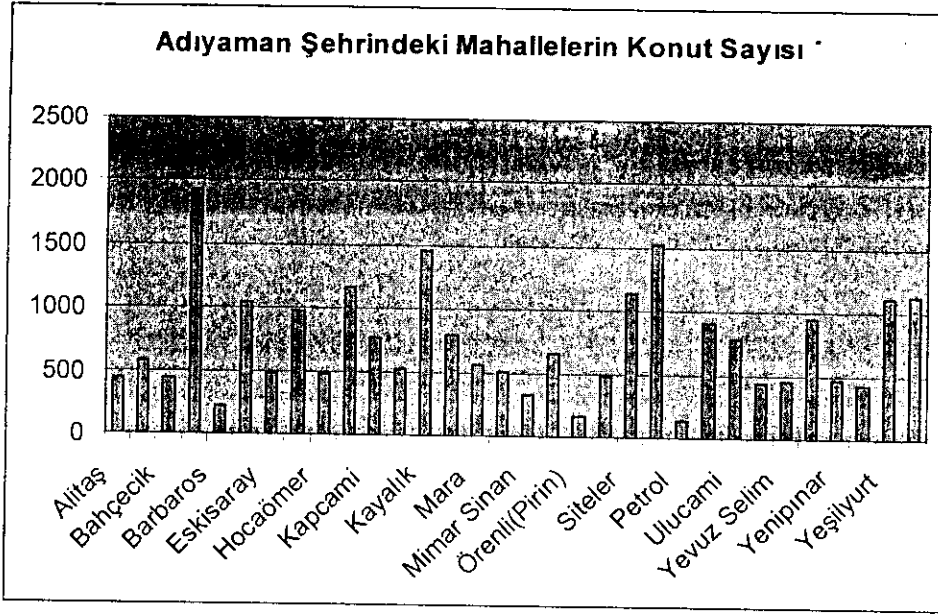
Tesisin Adı	Adet	Tesisin Adı	Adeti-İstihdam
Çırçır-İplik-Dokuma	28	Süt Ürünleri	1
Un ve Makarna Fb.	17	Veteriner İlaçları	1
Madeni İmalat	3	Hazır Beton	1
LPG Dolumu	3	Tuğla	1
Çimento	1	Yem Fabrikası	1
Şeker İmalatı	1	Plastik Sanayi	1

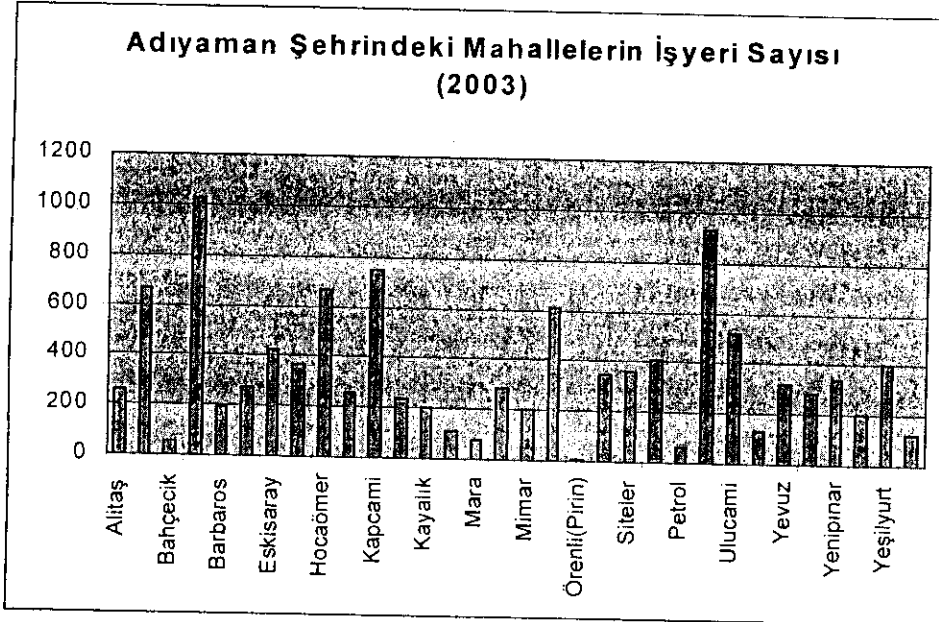
Grafik 1. Adıyaman şehrindeki mahallelerin 1990 yılına göre nüfusu.
Graphic 1. Population of the quarters of Adıyaman in 1990.

Grafik 2. Adıyaman şehrindeki mahallelerin alanı.
Graphic 2. Area of the quarters of Adıyaman.

Grafik 3. Adıyaman şehrindeki mahallelerin konut sayısı.
Graphic 3. Number of dwellings in the quarters of Adıyaman.

Grafik 4. Adıyaman şehrindeki mahallelerin işyeri sayısı.
Graphic 4. Number of places of employment in Adıyaman.

1990 yılına göre Çirçir-İplik-Dokuma sanayinde 4271 kişi, Çimento Fabrikasında 317 kişi, ayrıca 1998 yılına göre gıda, içki, yem, mermer, lastik, elektronik, metal ve diğer sanayi kuruluşlarında yaklaşık olarak 3069 kişi çalışmaktadır.

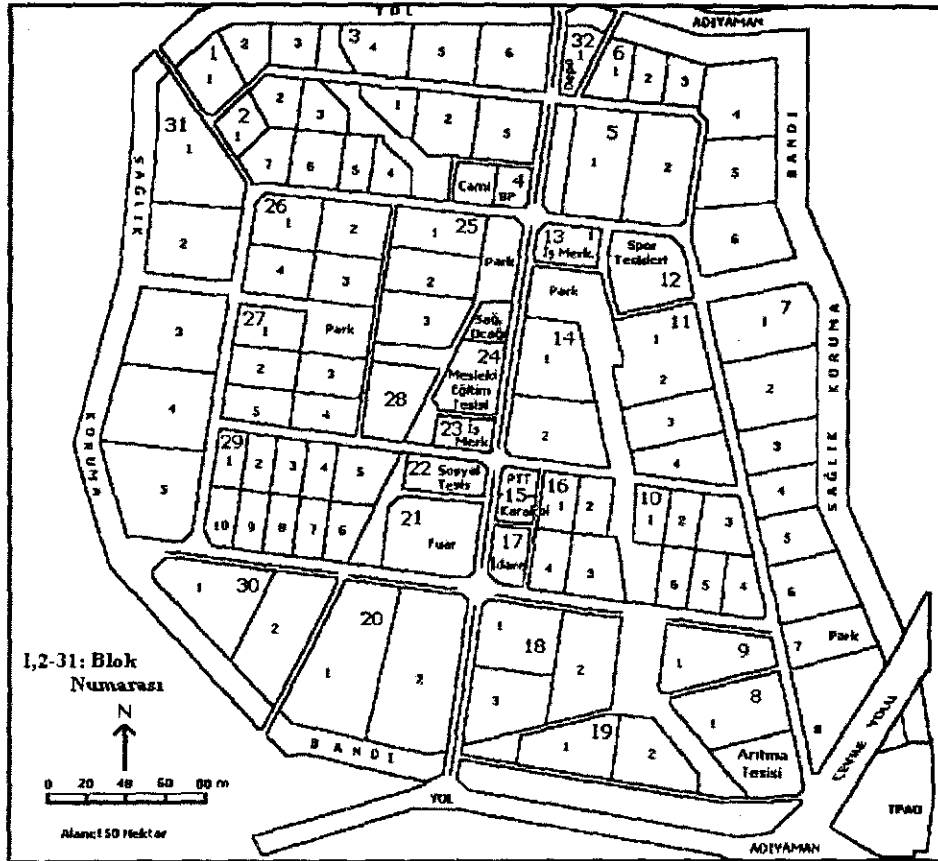
Eskide kalenin etrafında bulunan Adıyaman, zamanla ova yüzeyine dağılmış, daha çok batı (Gölbaşı ilçesine doğru)-doğu (Kahta ilçesine doğru) istikametine doğru gelişme göstermiştir. 1990 yılında 100 045 nüfus ve 32 mahalleye sahip bulunmaktadır. Şehrin 4-5 km. batısındaki Altınşehir semti tarım fonksiyonunun yürütüldüğü bir yer oluşuyla yakında ilgilidir. Genellikle bu alanları kooperatif evleri kaplamış bulunmaktadır. Son yıllarda buranın önemini artırmış, bazı fabrikaların (SANKO) ve fakültelerin burada bulunması semtin kalabalıklaşması sonucunu doğurmuştur. Adıyaman ile Karapınar-Kayalık arasında yükselti farkı % 03 civarında bulunmaktadır.

Foto 6- Şehir merkezinden bir görünüş.
Photo 6- A view from the city center.

4- Şehir İçi Fonksiyon Alanlarının Dağılımı

1960 yılından sonra ev tiplerinde bariz bir değişiklik gözlenmiştir. Genellikle tek veya iki katlı, bahçeli briket veya tuğladan yapılmış, üzeri kiremitle kaplı evlerin tek katlı ve kireçten yapıli, toprak damli evlerin yerini almaya başlamıştır. Atatürk Bulvarının hemen kuzeyinde dört katlı betonarme yeni hükümet binası ve yanında adliye sarayının yer aldığı görülmektedir.

Kaynak: T.C Adiyaman Valiliği Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü 1999 Yılı Ekonomik Ticari Raporu.

Şekil 6- Adiyaman'daki Organize Sanayi Bölgesi.

Figure 6- Adiyaman Organized Industrial District.

Adiyaman şehrinde Atatürk Barajın yapılması ile elde edilen iskan parası ile gerçekten çok modern binalar yapılmıştır. Ayrıca memur ile işçi sınıfı bir araya gelerek kooperatif binaları yapılmıştır. Gerçekten bu yapılan binaların hepsi hem geniş hem de lüktür.

Adiyaman şehrindeki caddelere baktığımızda en gelişmiş olanı Atatürk Caddesi, bu caddede bankalarda Garanti, İş, Vakıflar, Akbank bulunmaktadır. Ayrıca Belediye ile önemli alışveriş merkezleri ile lokantalar bulunmaktadır. Alışverişin en canlı olduğu caddedir.

İkinci önemli cadde ise Gölbaşı Caddesidir. Bu caddede Şekerbank, İl Orman Müdürlüğü, Mimar Sinan Parkı (Foto 7), Adiyaman Lisesi, Bir Aralık İlköğretim ve Gazi İlköğretim okulu; Zirve, Final ve Hügem dershaneleri bulunmaktadır. Ayrıca en fazla lokanta, düğün salonu ve Adiyaman'ın en büyük marketi Migros bu caddede yer almaktadır. Alışverişin en canlı olduğu ikinci caddedir.

Atatürk Bulvarında ise resmi binalarda Hükümet Binası, Adliye, Türk Tele-

kom, Tarım İl Müdürlüğü, DSİ, Karayolları, Köy Hizmetleri, İl Özel İdare, Müze, Kütüphane, Halk Eğitim Merkezi, Tapu Kadastro Müdürlüğü, TEDAŞ ve Sümerbank; ayrıca büyük mağazalar ile sinema bulunmaktadır. Kız Meslek Lisesi, Cumhuriyet İlköğretim ve 50. Yüz Yıl İlköğretim Okulu bu caddeden yer almaktadır. Adıyaman'ın en modern caddesidir.

Foto 7- Atatürk Bulvarının yol yapımından bir görünüş.
Photo 7- A view from Atatürk Boulevard construction.

Dokuz Eylül Caddesinde ise Kuyumcuların hemen hemen hepsi bulunmaktadır. Adıyaman'da döviz bürosu bulunmamaktadır. Ayrıca Ziraat Bankası bu caddede yer almaktadır. Alışverişin yapıldığı en canlı caddelerin üçüncüsüdür.

Erdemli ile Harıkçı caddelerinde ise ticaretle uğraşan küçük dükkanlar mevcuttur. Bu caddelerde ise alışveriş çok canlıdır. Diğer caddeler ise sıradan caddelerdir.

4.1. Sanayi Alanları

Adıyaman'da ilk akla gelen petroldür. Türkiye'deki çıkarılan petrolün yaklaşık olarak %50.45'ini oluşturmaktadır. Adıyaman genelinde 1999 yılı 7.530.713 Varil ham petrol üretilmiştir. Günlük petrol üretimi ise 24.000 varildir.

Adıyaman'da üretilen petrol, rafineri kurulması için yeterli değildir. Çünkü

dünya standartlarına göre 3.000.000 ton/yıl' dan daha az ham petrol üretiminde rafineri kurulması ekonomik ve fizibilite değildir.

Adıyaman şehrinde Organize Sanayi Bölgesi (Şekil 6) ve Küçük Sanayi Sitesi (Şekil 7) mevcuttur. Sümerbank Holding A.Ş. Adıyaman Pamuklu Sanayii İşletmesi ve Tekel Fabrikası şu anda özelleştirmeye çalışıldığından dolayı tam hizmet vermemektedir.

Adıyaman şehrindeki en büyük sanayi ise Altınşehir Mahallesinde bulunan SANKO' dur. Şu anda Organize Sanayi Bölgesinde bir fabrika daha hizmete girmek üzeredir.

4.2. İş ve Ticaret Alanları

Adıyaman şehri, kendi ilçelerine göre daha gelişmiş olmasından dolayı şehir merkezinde ticaret canlıdır. Çevre illere göre ise çok geridedir. Şehir merkezinde sadece MİGROS' a ait bir market mevcuttur. Şehir merkezinde Uzay Centre adında 4 adet küçük market mevcuttur.

Ticaret faaliyetlerde genellikle küçük esnaf ve iş yerleri hakim olup, perakende ticaret canlıdır. Bu ticaret ihtiyaca cevap veren bakkal, kasap, lokanta, kuyumcu, konfeksiyoncu ve inşaat malzemeleri satan iş yerleri mevcuttur.

Ticaretin en canlı alan ise şehir merkezindeki Atatürk, Gölbaşı, Harıkçı, Dokuz Eylül, Erdemli ve Hastane caddeleri ile Atatürk Bulvarıdır.

4.3. Eğitim Kültür Alanları

Adıyaman ilinde okuma ve yazma bilen nüfusun oranı ülke genelinde olduğu gibi her cinsiyet için de sürekli artış göstermektedir. 1955 yılında erkeklerin %25'i, kadınların %3.6'sı okuma yazma bilirken, bu oran 2000 yılında erkeklerde %89.2'ye kadınlarda %70.6'ya yükselmiştir. Tabi ki şehirde bu sayı %90'nın çok üzerindedir.

Şu anda şehir merkezinde 14 adet lise, 36 adet ilköğretim, 3 adet özel okul ve 2004-2005 öğretim yılında ise Fen Lisesi hizmete girmiştir. Ayrıca 3 adet ilköğretim okulunun binalarının sağlam olmaması nedeniyle diğer ilköğretim okulları ile birleştirilerek öğretim devam etmektedir.

Adıyaman şehrinde Fen-Edebiyat Fakültesi, Sağlık Yüksek Okulu, Meslek Yüksek Okulu (İnönü Üniversitesine bağlı), Eğitim Fakültesi, Mesleki Teknik Eğitim Fakültesi (Gaziantep Üniversitesine bağlı), Besni, Gölbaşı (Gaziantep Üniversitesine bağlı) ve Kahta (Harran Üniversitesine bağlı) Meslek Yüksek Okulu bulunmaktadır. Ayrıca çok sayıda dersane mevcuttur.

4.4. Sağlık Merkezi

Atatürk Bulvarında Sigorta Hastanesi, Hastane Caddesinde Devlet Hastanesi, Çelikhan Yolu üzerinde Adıyaman Doğum ve Çocuk Bakımevi Hastanesi ve

Dokuz Eylül Caddesinde Özel Gözde Tıp Merkezi bulunmaktadır.

Şehir merkezinde sekiz adet sağlık ocağı hizmet vermektedir. Ayrıca hastaların çoğunluğu Gaziantep ile Malatya'daki hastaneleri tercih etmektedirler.

Eczanelerin çoğunluğu Harıkçı ve Hastane caddesi ile Çelikhane Yolu üzerinde bulunmaktadır. Harıkçı Caddesinde en çok bulunmasının nedeni ise özel muayenehanelerin bulunmasıdır.

4.5. Park ve Bahçeler

Adıyaman şehrinin en büyük park, Gölbaşı Caddesi ile Atatürk Bulvarı arasındaki Mimar Sinan Parkı (Foto 4), Altınşehir Mahallesi'nde ise yapımı devam eden Altınşehir Parkı ve Atatürk Caddesindeki Demokrasi Parkıdır.

Mesire yerleri ise Karadağ'ın eteğindeki ormanlık alan ile Kahta Yolu üzerindeki Abuzer Gaffar'dır.

4.6. Resmi ve İdari Binalar

Hükümet Konağı Atatürk Bulvarı'nın tam orta kesiminde bulunmaktadır. Hemen hemen bütün resmi kuruluşlar (Milli Eğitim, Sağlık, Sosyal Hizmetler Müdürlüğü gibi) bu konakta yer almakta olup, yan tarafında ise Adliye Sarayı bulunmaktadır. Adliye Sarayının yan tarafından ise Nüfus Müdürlüğü bulunmaktadır. Vergi Dairesi ise 2003 yılında Çelikhane Yolu (Dağ yolu) üzerine taşınmıştır.

Belediye binası, Atatürk Caddesi üzerinde, Atatürk Bulvarı üzerinde Emniyet Müdürlüğü, İl Özel İdaresi, Halk Eğitim Merkezi Türk Telekom, Müze, Kütüphane, DSİ, TEDAŞ, Köy Hizmetleri, İl Tarım Müdürlüğü, Tapu Kadastro Müdürlüğü ve Karayolları bulunmaktadır.

Bankalar ise Atatürk Caddesinde İş Bankası, Halk Bankası, Ak Bankası, Vakıf Bank, Finansbank ve Family Finans; Gölbaşı Caddesinde Şekerbank; Dokuz Eylül Caddesinde Zirrat Bankası; Atatürk Bulvarında ise Zirrat Bankasının ikinci şubesi bulunmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Adıyaman şehri, uzun bir süreden beri göç vermektedir. Halende bu mevsimlikte olsa devam etmektedir. Genellikle İstanbul, Bursa, Adana, Mersin, Antalya, Malatya, Gaziantep ve Şanlıurfa başta olmak üzere, ülke çapındaki çekim merkezlerine verdikleri göçleri, ekonomik kriz nedeniyle bazı aileler geri dönüş yapmıştır. Fakat mevsimlik işçilik göç genellikle yaz aylarında olup, kışın hepsi geri dönmektedirler.

Adıyaman'ın en önemli özelliği bütün dünyaca tanınmasıdır. Çünkü Dünyanın 8. Harikası olan I.Antiochos, Kommagene-Tyche, Apollon-Mithras, Zeus-Oromasdes ve Herakles-Artagnes'in anıt mezarlarının Nemrut dağında olmasıdır.

Adıyaman şehri işlek olmayan yol güzergahında kurulmasında dolayı sanayi az gelişme göstermiştir. Ayrıca idari ve askeri fonksiyonda da yoksuldur. Organize sanayi ve küçük sanayi bölgelerinin sayesinde biraz daha gelişebilecek gibi görünen Adıyaman şehrin, daha fazla büyümesini engelleyecek tek şey çevresindeki çok fonksiyonlu, kalabalık yerleşmelerdir (Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa, Malatya ve Kahramanmaraş). Ancak, bu aynı zamanda sanayi faaliyetleri gelişmiş şehirlerdeki, sanayi tesislerini destekleyecek fabrikaların kurulması, örneğin SANKO gibi, gerçekten Adıyaman'ın gelişiminde rol oynamaktadır.

Adıyaman'da, doğal yolların hiçbiri şimdi mevcut değildir. Sadece yazın turistlerin uğrak yeri olmaktadır. O da turistlerin çoğu Kahramanmaraş'ta konakladıktan sonra Adıyaman'a gelmektedir. Kış aylarında Adıyaman'ın nüfusu çok fazla artış göstermemektedir. Çünkü köylerde nüfus göçü çok fazla yoktur.

Adıyaman şehrinin çevresindeki şehirler gibi gelişmesi isteniliyorsa ilk önce GAP projesi her alanda gerçekleştirilmeli, GAP Üniversitesi kurulmalı, Diyarbakır ile ulaşım Atatürk Baraj Gölü üzerinde köprü ile sağlanmalı, SANKO gibi büyük yatırımcılar bu şehre yatırımlarını yapmalı, Askeri birliklerin bu şehirde olması, Polis Meslek Yüksek Okulunun açılması, Beş yıldızlı otellerin yapılması ve büyük marketlerinde hizmet vermesi (gerçi bu marketlere küçük esnaflar şiddetle karşı çıkmaktadır).

Adıyaman şehrin komşu ileri olan Gaziantep, Malatya, Diyarbakır, Kahramanmaraş ve Şanlıurfa'da yukarıda saymış olduğum önerilerin hemen hepsi mevcut olduğundan dolayı çok gelişmişlerdir. Halbuki bunlar yapıldığı zaman Adıyaman'ın iki avantajı daha vardır, bunlardan biri turizm, diğeri ise GAP projesinde en fazla sulama barajın yapılmasıdır.

Kaynakça

- ADİYAMAN İli, 1999 Yılı Ticari Durum Raporu, s.13-14-15-20-23-29.
- ADİYAMAN Ekonomik Yapısı ve Uygun Yatırım Alanları, s.13-14-15.
- ADİYAMAN Ticaret ve Sanayi Odası, S.3-4.
- ALPAYDIN, İ. Köksal, Adıyaman Şehir Coğrafyası, İzmir-1997, s.50-53-54-56-57-58-59-61-64-65-108-111-155-156-157-158.
- BARKAN, Ö.Lütfi, "H.933-934 (1527-1528) Mali Yılına Ait Bir Bütçe Örneği", İFM, XV/1-4,(İstanbul 1954), 306; Ahmet Akgündüz, Osmanlı Kânunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri, İstanbul 1991, III/359.
- EREN, A., Doğu Anadolu ve Urartular, Eastern Anatolia and Urartions-Ankara 1984, s.7.
- DEMİR, E. Adıyaman Ovasındaki Kır Yerleşmelerinde Mesken Tipleri, Türk Coğrafya Dergisi, İst.2002, Sayı:39, s.55-78.
- MERÇİL, E., Müslüman-Türk Devletleri Tarihi, Ankara 1991, s.108-143-152-153.
- NEŞRİ, M., Kitâb-ı Cihan-nüma I(Yayınlayanlar: F.Reşit ÜNAT, m.Atalay Köymen), Ankara 1987, s.355.
- SEVİM, A., Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi (Başlangıçtan 1086'ya Kadar), Ankara 1989, s.15; Yıldız, H.D. İslamiyet ve Türkler, İstanbul 1980, s.118-139.
- SUCU, M., Adıyaman İli ve İlçeleri, Gaziantep 1993, s.17.
- T.C. Başbakanlık D.İ.S., 2000 Genel Nüfus Sayımı, 02 Adıyaman.
- T.C. Başbakanlık D.İ.S., Yıllık İmalat Sanayii İstatistikleri, 2001.
- TAŞDEMİR, M., ADİYAMAN (Behisni, Hısn-ı Mansur, Gerger, Kâhta) Sosyal ve İktisadi Tarihi s.1-57.
- UZUNÇARŞILI, İ. H., Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Ankara 1984, s.1, 210,214.
- YALÇINKAYA, I., Samsat Şhramuz Tepesi ve Çevresi Paleolitik Çağ Yüzey Araştırmaları 1982, I.Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara 1984, s.13)

